

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE OWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:5

Onder redactie van Prof. Dr. K. SCHILDER, Kampen.

Medewerkers: Dr. H. A. van Andel, Solo; Dr. R. E. van Arkel, Utrecht; N. Baas, Amsterdam; Dr. Henry Beets, Grand Rapids; Dr. H. Bergema, Karoani; Dr. F. A. den Boeft, Rotterdam; Dr. E. T. v. d. Born, Heemstede; Mr. A. Bouman, Rotterdam; Ir. B. ter Brugge, Almelo; Dr. K. J. Cremer, Kampen; Mevr. W. Cremer-de Vries, Kampen; Dr. R. J. Dam, Kampen; Dr. A. C. Drogendijk, Dordrecht; Dr. D. van Dijk, Groningen; Drs. D. J. Galle, Kampen; Mevr. G. Gillema-Smitkamp, Mijndrecht; Dr. J. H. Hagenbeek, Zwolle; Dr. J. van Herken, Ermelo; Dr. B. Holwerda, Amersfoort; A. Janse, Biggkerke; Dr. P. Jasperse, Leiden; Dr. J. Kapteyn, IJmuiden; Dr. G. Keizer, De Steeg; Dr. B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr. J. L. Koole, Naaldwijk; Dr. E. D. Kraan, Vlaardingen; A. Kuiper, Utrecht; Dr. J. v. d. Linden, Poerworedjo; Dr. S. O. Los, 's-Gravenhage; Mevr. C. E. Th. Luijcknaar-Francken-Schreuder, Rotterdam; Dr. F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Dr. H. Mulder, Deventer; Dr. S. J. Popma, Amersfoort; Dr. A. Ringnaald, Ermelo; P. J. Rijsseuw, 's-Gravenhage; C. Rijnsdorp, Rotterdam; A. Schilder, 's-Gravenhage; Dr. G. K. Schoep, 's-Gravenhage; Dr. R. Schippers, Rotterdam; Dr. J. Smelik, 's-Gravenhage; Dr. H. Smilde, Groningen; Dr. H. Smitkamp, 's-Gravenhage; Dr. N. Streefkerk, Wollega; D. Stroo, Bussum; J. Strikwerda, Zeist; Prof. Dr. C. v. Til, Philadelphia Pa.; Dr. C. Veenhof, Haarlem; Drs. M. B. v. 't Veer, Groningen; Dr. J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr. D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr. M. Vreugdenhil, Meliskerke; Dr. F. de Vries, 's-Gravenhage; Dr. J. de Vries, Tilburg; Dr. H. J. Westerink, Leiden; Dr. D. K. Wielenga, Capelle a. d. IJssel; Mr. J. A. de Wilde, 's-Gravenhage; Dr. S. U. Zuidema, Solo.

Alle stukken bestemd voor de Redactie zende men aan:
Prof. Dr. K. SCHILDER, Vloedijk 101, Kampen.

Drukkers-Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE N.V., Goes.
Telefoon No. 2424 — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f2.50 per halfjaar bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f7.50 en voor Ned.-Indië f6.— per jaar.
Advertentiën: 25 ct. per regel. — Losse nummers f0.15.

INHOUD: Hoofdartikel: „Ontvangen van den Heiligen Geest, geboren uit de maagd Maria”. — Gedicht van Joost van den Vondel. — Uit de Schrift: Wederopbouw, Neh. 6: 10-14. — Kerkelijk leven: Weerhouding, Benzine voor predikanten. Verantwoording. — Even parkeren: Lotsverbondenheid. — Pop. wetensch. schetsen: Voetsporen Gods, IV. — Aan een jongeren tijdgenoot, nr. 8. — Literatuur en kunst: Nieuwe winst. — Onder de streep: De vrijheid, die blijft. — Perschoonw. — Kerknieuws. — Bijlage: Heidelb. Catechismus II, blz. 209-216.

HOOFDARTIKEL

„Ontvangen van den Heiligen Geest, geboren uit de maagd Maria”.¹⁾

I.

Inleiding.

Bovengenoemd artikel van de Apostolische Geloofsbelijdenis is wel zeer in 't midden van de theologische belangstelling gekomen. Eenerzijds is het voorwerp geworden van een felle, voortdurende kritiek, aan de andere zijde zien we dit artikel in de Roomsche Kerk tot zulk een leer uitgebouwd, dat de betekenis van Christus geheel en al dreigt te worden verduisterd.

't Zal voor ons goed zijn in gedachtenis te houden, het woord Op. 22: 18, 19. Daarin staat, dat men aan de waarheid, niet af, noch toe mag doen.

Wanneer wij ons met dit stuk bezighouden, laten we allereerst de kritiek aan het woord komen (A). Vervolgens zien we, hoe zich de Marialeer in de R.-K. Kerk heeft ontwikkeld (B).

Dan, wat de Heilige Schrift van dit stuk zegt (C). Daarna, hoe dit stuk in de Kerk is opgenomen (D).

Tenslotte, wat de betekenis, de zin van dit leerstuk is (E).

A. De kritiek.

Het stuk van de maagdelijke geboorte van onzen Heiland, is al de eeuwen door wel aangevochten geworden.

Het verzet tegen deze gedachte moet al heel vroeg zijn opgekomen. Meer dan één geleerde is van meening, dat in het Mattheüs-evangelie reeds een tendenz is, om den Joodschen laster te bestrijden.²⁾

Zoo zegt Prof. H. Bavinck, dat de boven-natuurlijke ontvangenis oudtijds reeds ontkend werd door de Joden, door de Ebionieten, door Cerinthus, Carpocrates, Celsus, door de deïsten en rationalisten in de achttiende eeuw, zooals Morgan, Chubb, door de nieuwere critici zooals Strausz, Bruno, Bauer, Renan enz.³⁾

't Is dan ook niet te verwonderen, dat in een dissertatie, bijna 100 jaar geleden verschenen, in hoofdzaak dezelfde bezwaren waren bestreden als die thans tegen de boven-natuurlijke geboorte worden ingebracht.⁴⁾

Toch is, in verband met de toenemende kritiek op de Heilige Schrift, het verzet tegen dit artikel al heftiger geworden.

De groote strijd over dit stuk, en eigenlijk over heel de Apostolische Geloofsbelijdenis, is begonnen in 1892. Toen verscheen in het tijdschrift Die Christliche Welt van de hand van den bekenden theoloog Adolf von Harnack een antwoord op een

vraag van eenige jonge theologen, of het niet noodig was, dat het Apostolicum werd afgeschaft. Hij stemt toe, dat er eigenlijk een nieuw symbool noodig is. Wijst er op, dat de symboolkwestie een brandende is. Geef den raad, niet met het parool te komen: het apostolicum moet worden afgeschaft. Zoo mogelijk moet men het verwijderen uit het liturgisch gebruik. Een kortere belijdenis moet er voor in de plaats. Een gerijpte Christen zal aan verscheidene uitspraken van het Apostolicum aanstoot nemen. Sommige artikelen behoeven niet letterlijk te worden vastgehouden, maar kunnen geestelijk worden „umgedeutet”. Dit is evenwel niet bij alle artikelen mogelijk.

Bij het artikel, ontvangen van den Heiligen Geest, geboren uit de maagd Maria, is zulk een „Umdeutung” onmogelijk, daar men het dan in zijn tegendeel moest „Umdeuten”.⁵⁾ Harnack is er van overtuigd, dat de bovennatuurlijke geboorte reeds in het begin van de tweede eeuw een vast stuk van de kerkelijke traditie vormde, maar evenzeer is hij zeker, dat zij in de oudste prediking geen plaats heeft gehad. Deze begon met Jezus Christus, den Zoon Davids naar het vleesch, den Zoon Gods naar den Geest, met den doop van Christus door Johannes en de nederdaling van den Geest op Hem.⁶⁾

Hij noemt als bezwaren tegen de bovennatuurlijke geboorte:

1. Deze ontbreekt in alle Brieven van den Apostel Paulus en in alle Brieven van het Nieuwe Testament.

2. Noch in het Evangelie van Marcus is het te vinden, noch positief in dat van Johannes.

3. Het ontbreekt ook in de gemeenschappelijke bron van Mattheüs en Lucas.

4. De geslachtsregisters van Jezus, die deze evangelien bevatten, gaan terug op Jozef en niet op Maria.

5. Alle vier Evangelien geven aan — twee direct, twee indirect, dat de oorspronkelijke prediking aangaande Jezus Christus met Zijn doop is begonnen.⁷⁾

Volgens zijn meening is het geloof, dat Jezus uit een maagd geboren is, ontstaan uit Jes. 7: 14.⁸⁾

Een geweldige strijd is in Duitschland naar aanleiding van deze niting van Harnack het gevolg geweest.

Een officiële verklaring: dat de Zoon van God ontvangen is van den Heiligen Geest, geboren uit de maagd Maria, dat is het fundament van het Christendom, het is de hoeksteen, waarop al de wijsheid dezer wereld verpieteld wordt⁹⁾, zette hij de tegenstanders kwaad bloed.

Een twintigtal theologen publiceerde in Die Christliche Welt van 13 Oct. 1892 een verklaring, waarin zij bovengenoemde uitspraak een bedroevende verwarring der geesten noemde. Noch de Bijbel, noch de evangelische belijdenissen hebben aan het in de eerste hoofdstukken van het eerste en derde Evangelie bewaarde verhaal een zodanige voor het geloof beslissende betekenis gegeven.¹⁰⁾

Sindsdien is in Duitschland de kwestie voortdurend actueel gebleven. Vooral in 1912 is de strijd weer heftig geweest, toen de predikanten Jatho en Traub om deze kwestie zijn afgezet geworden.¹¹⁾

Dat ook in de Angelsaksische landen deze kwestie telkens ter sprake is gekomen, blijkt uit de

5) Harnack, Reden und Aufsätze, 1904, I, p. 221 v. Vergelijk over dezen strijd ook R. G. G. 2, art. Apostolicumstreit in Christliche Welt.

6) a.w. p. 246.

7) a.w. p. 245.

8) A. von Harnack, Dogmengeschichte I⁸, p. 113, no. 1.

9) Aangehaald bij Harnack, Reden und Aufsätze, p. 258.

10) Vgl. art. Theol. Blätter 1932, van K. Thieme, kol. 300.

11) Een prachtig overzicht van de kwestie, die hier ter sprake komen, vindt men in het van modern standpunt geschreven, populaire boekje van Karl Thieme: Das Apostolische Glaubensbekenntnis, 1914.

Al stonden wy...

Al stonden wy, met heele benden,
Gekerstent, blank in 't harrenas,
En dat 'er slechts een schrede was
In 't midden, tusschen moortellenden,
En 't Heldensch offren, naer den sleur;
Wy koren Christus voor den keur:
Wy lieten sygen weer¹⁾ en wapen;
De pylen, speeren, zwaarden slapen,
En offerden, als tamme schapen,
Ons willigh op, aen 't weerloos Lam,
Dat stom van zelf ten outer quam.

J. v. d. VONDEL, Rey van Gekerstende
soldaten (Uit: Peter en Pauwels).

¹⁾ geweer.

rijke litteratuur, die daar over dit punt is verschenen.¹²⁾

Wij noemen alleen het werk van Prof. James Orr, The Virgin birth of Christ 1908, die in een achttal lezingen al de kwesties, die hier zijn gerezen, bespreekt en de kritiek op de maagdelijke geboorte weerlegt.

Vooraf moet worden gewezen op het magistrale werk van Prof. J. Gresham Machen: The virgin birth of Christ 1930, dat een schitterende apologie is van dit geloofsartikel. Al de argumenten, die tegen de maagdelijke geboorte worden ingebracht, worden zorgvuldig onderzocht. Men komt diep onder den indruk van de scherpzinnigheid van dezen geleerde, die aan Amerika in de kracht van zijn leven is ontvallen.¹³⁾

Het is jammer, dat van dit werk nog geen vertaling verschenen is in onze Nederlandsche Taal.

De opmerking is gemaakt door Karl Ludwig Schmidt, dat de tegenstanders van de maagdelijke geboorte zich meer beijverd hebben dan de voorstanders. Ik vermoed, dat Prof. Schmidt het werk van Prof. Machen niet heeft gekend. Anders zou zulk een opmerking niet uit zijn pen zijn gevloeid.

Ook in ons eigen land kwam de kritiek op dit leerstuk meer dan eens uit. Prof. Ph. Köhnstamm heeft meer dan eens de maagdelijke geboorte bestreden.¹⁴⁾ Ook Prof. G. v. d. Leeuw aanvaardt dit leerstuk niet.¹⁵⁾ Tevens mag gewezen worden op het werk van Emil Brunner¹⁶⁾ die ook hier veel invloed heeft.¹⁷⁾

Wat nu de bezwaren betreft, kan men onderscheiden tusschen exegetische (1), dogmatische (2) en morele (3) bezwaren.

1. Exegetische bezwaren. Deze bezwaren zijn al genoemd in den strijd dien Harnack gevoerd heeft. Men wijst op het feit, dat alleen bij Mattheüs en Lucas de maagdelijke geboorte gevonden wordt; dat Marcus en Johannes er van zwijgen; dat noch Paulus noch de andere Nieuwtestamentische geschriften er van spreken; dat de geslachtsregisters van Mattheüs en Lucas beide op Jozef teruggaan.

Wat nu de beide plaatsen betreft, waar de maagdelijke geboorte gevonden wordt (Mt. 1: 18-25 en Luc. 1: 35), op allerlei wijze is getracht, de kracht van deze plaatsen weg te nemen. Welthausen b.v. doet dit op deze wijze dat hij eenvoudig de geschiedenis van Mt. 1 en 2, Luc. 1 en 2 negeert. Hij begint bij Mt. 3 en Luc. 3.¹⁸⁾ De meesten evenwel gaan niet zoo ver, nemen aan, dat slechts

12) Vgl. H. Bavinck, a.w. III², p. 307.

13) Zie het art. van Prof. C. v. Til, Reformatie 5 Febr. 1937. Dissertatie Dr. W. Masselink: Machen as Apologist, 1938.

14) Bijbel en Jeugd, V. U. B., 1933, p. 201-210.

15) Dogmatische Brieven, 1933, p. 71.

16) Der Mittler, 1927, p. 288-292.

17) Het moderne standpunt wordt uiteengezet bij Prof. G. J. Heering: Geloof en Openbaring, II, pag. 148-157; vgl. Art. van Prof. K. Dijk: Incarnatie, Horizon, Dec. 1939.

1) Deze artikelenreeks geeft, in gewijzigden vorm, een referaat, gehouden Woensdag 14 Juni 1939 voor de Reunite-vergadering van F. Q. I. te Kampen.

2) Zoo b.v. Th. Zahn, Grundriss der Geschichte des Lebens Jesu, 1928, p. 20. P. Feine, Theologie des N. T., 1931, p. 420.

3) H. Bavinck, Geref. Dogmatiek 2 III, p. 306.

4) J. J. van Oosterzee, Disputatio de Jesu, e virgine Maria nato, 1840, p. 230.